

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет біології, географії і екології
Кафедра ботаніки

ФЛОРА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН СТАРОВИННИХ ПАРКІВ
ХЕРСОНЩИНИ

Кваліфікаційна робота (проєкт)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 211М групи

Спеціальності 091.Біологія

Освітньо – професійної програми «Біологія»

Ракша Олена Валеріївна

Керівник: д.б.н., професор Мойсієнко І.І.

Рецензент: директор НПП

«Олешківські піски» Непрокін А.В.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. КОРОТКИЙ НАРИС ПРИРОДНИХ УМОВ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ	5
РОЗДІЛ 2. ПОНЯТТЯ ПРО КВАЗІПРИРОДНІ ЛАНШАФТИ ТА ЇХ СТРУКТУРУ	10
РОЗДІЛ 3. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАРОВИННИХ ПАРКІВ ХЕРСОНЩИНИ	17
РОЗДІЛ 4. ФЛОРА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН СТАРОВИННИХ ПАРКІВ ХЕРСОНЩИНИ	22
4.1. Систематична структура	22
4.2. Біоморфологічна структура	27
4.3. Екологічна структура флори: розподіл стосовно до природних факторів	29
РОЗДІЛ 5. ПЕРСПЕКТИВИ ТА СПЕКТР ВИКОРИСТАННЯ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН. РОЗПОДІЛ ЗА ЛІКУВАЛЬНИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ.....	33
5.1. Рослини з кровоспинною дією	33
5.2. Рослини протизапальної дії	36
5.3. Рослини з дією на серцево – судинну систему	41
5.4. Рослини – гепатопротектори	43
5.6. Рослини при захворюваннях дихальної системи	50
5.7. Рослини антимікробної дії.....	53
5.8. Рослини із седативним ефектом.....	54
5.9. Рослини при захворюваннях сечостатевої системи	55
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність. В сучасних природних умовах та погіршенні екологічного стану, важливим завданням є збереження природних ресурсів, корисних копалин та фітоценозів. Проте найбільшій увазі заслуговують лікарські рослини та їх угруповання, адже людство ще не до кінця усвідомило цінність та користь цілющої флори. Робота присвячена вивченню та дослідженню лікарських рослин старовинних парків Херсонщини. Адже якщо людство буде свідомо ставитися до важливості лікарських популяцій, то ми зможемо зберегти цінну сировину, важливі види, запобігти зникненню деяких занадто цінних рослин. Оскільки сучасний екологічний стан зобов'язує нас свідомо ставитися до свого здоров'я, то, звичайно, зростає інтерес до доступних та ефективних ліків, і, якщо почати інтродукувати деякі види, то можна забезпечити суспільство дешевою та дієвою сировиною. Проте, останнім часом, через забруднення навколишнього середовища, збір рослин став дещо забороненим, і щоб фітооб'єкти стали доступними, їх треба ввести в культуру і розробити ефективні засоби охорони тих видів, що зростатимуть в природному своєму середовищі. У зв'язку зі зростаючим інтересом населення до траволікування і садівництва стає актуальним питання вирощування лікарських рослин на присадибних ділянках. Багато лікарських рослин використовуються в культурі і як декоративні. Останнім часом в Європі широко поширилося явище створення екологічних садів. Тому, якщо ми хочемо йти шляхом прогресу, то ми повинні слідувати прикладу європейських країн, з розумом використовувати рослинну сировину, створювати нормальні умови для зростання рослин та просто бути свідомими.

Об'єкт дослідження: флора лікарських рослин, що зростає на квазіприродних дендроценозах Пн.Причорномор'я.

Предмет дослідження: властивості лікарських рослин, систематична, еколого – ценотична структури, важливість лікарських рослин.

Мета дослідження: аналіз лікарської флори квазіприродних дендроценозів та складання списків видів рослин, що потребують особливої охорони.

Завдання:

1. Дослідити лікарську складову флори старовинних парків Херсонщини на підставі гербарних зразків та літературних джерел;
2. Скласти список рідкісних та зникаючих видів;
3. Оцінити можливість інтродуції рослин ;
4. Розробити ефективні засоби охорони лікарських рослин Північного Причорномор'я;
5. Аналіз систематичної, біоморфологічної, та еколого–ценотичної структур флори лікарських рослин квазіприродного середовища;
6. Запропонувати можливі варіанти охорони рідкісних рослин парків та вивчити причини зникнення видів.

Методи дослідження: аналіз, структуризація наукових даних, аналіз структур флори, групування рослин за основними лікувальними властивостями.

Робота пов'язана з ініціативною темою дослідження кафедри: «Флористичне багатство та систематична структура флори Північного Причорномор'я».

Наукова новизна роботи: вперше досліджено лікарську складову старовинних парків Херсонщини, проаналізовано їхню структуру та здійснено розподіл видів за фармакологічними властивостями.

Апробація: матеріали роботи були представлені на Міжнародній науково – практичній конференції «Сучасні світові тенденції розвитку науки, освіти та технологій» з темою «Флора лікарських рослин старовинних забутих парків Херсонщини». м. Полтава. 2021.

РОЗДІЛ 1. КОРОТКИЙ НАРИС ПРИРОДНИХ УМОВ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ

Географічне положення

Херсонська область розташована у південній частині України, у межах Причорноморської низовини. На північному заході область межує із Миколаївською, а на півночі — з Дніпропетровською областю, на сході — із Запорізькою областями України, а вже на півдні межує із Автономною Республікою Крим. Область знаходиться у степовій зоні, що на нижній течії річки Дніпро. Також омивається Чорним та Азовським морями, а ще Сивашем, який в народі називають «гнилим морем» та Каховським водосховищем. [4, 5, 6]. На території Херсонської області протікає ще 19 річок. Найбільшими є річки: Дніпро – довжина якої становить 178 км, Інгулець – довжиною 180 км.

Рис. 1.- Розташування Херсонської області на карті

Геологічна будова

Рельєф області в основному рівнинний, правда, дещо похилий із північного сходу на південний захід за течією річки Дніпро, і аж до моря. Найвища поверхня, що над рівнем моря розташована на півночі і північному сході правого берегу, де її окремі точки досягають 100 і більше метрів. [18]

Для Побережної частини області притаманними є балки, для лівобережної це вже неглибокі, дещо замкнуті зниження, які мають назву «поди», які частково заповнені водою і трохи вкриті болотною рослинністю. [19] Найбільшими подами є Агайманський під, Зелений під і ін. Від Каховки до Кінбурнської коси повздовж Дніпра, у вигляді семи величезних (Каховського, Козаче-Лагерського, Алешківського, Збур'ївського, Іванівського, Кінбурнського і Чалбасського) масивів, тобто арен простягаються Нижньодніпровські піски, які займають більше 200 тис. гектарів. [1, 6]

Уздовж морського узбережжя простягаються низенькі піщані острови, півостровки і коси, найбільші з яких це острів Джарилгач, півострів Ягорлицький Кут, коси Тендрівська, Арабатська Стрілка, Кінбурнська. Між косами і островами в сушу глибоко вриваються Дніпровський лиман, Тендрівська, Каргінській, Каланчацький, Перекопський та інші затоки. Найбільш розчленованим узбережжям є Сиваша. [2, 18]. Тут багато розташовані заток і півостровів. Найбільшим із півостровів є Чонгар, що ділить озеро Сиваш на дві рівних частини: східну і західну.

Клімат

Клімат Херсонської області дещо помірно континентальний, посушливий. Влітку сюди надходять теплі повітряні маси з Північної Африки, Малої Азії і Балканського півострова, взимку надходять маси арктичного повітря, які є основною причиною ранніх осінніх і пізніх весняних заморозків. Під впливом азійських антициклонів домінують вітри східних напрямків. Зима в основному більш – менш тепла, малосніжна, а осінь і весна часто сухі та сонячні. Середня річна температура становить +10 С, а максимальна температура +40 С, мінімальна -31,5°С. Тривалість безморозного періоду в основному складає в середньому 179 днів на рік. Середньорічна кількість опадів становить від 300 до 420 мм. Вегетаційний період триває близько 200 днів. Природні умови області сприяють

виращуванню таких культур як зернові та баштанні, а також смачного винограду.

Гідрографія

Щодо річок та озер, їх в області мало. Річки входять до басейну Чорного моря. А основною водною магістраллю є річка Дніпро. В межах Херсонщини річка розділяється на рукави, найбільшим рукавом є р. Конка. На правобережжі в річку Дніпро впадає декілька приток, найзначнішою з яких є річка Інгулець (Малий Інгул), що утворює при впаданні в річку Дніпро Інгулецький лиман. [5] У Херсоні від річки Дніпро розділяється р. Кошова, а в 15 км нижче річки Дніпро ділиться на рукави: Вільховий Дніпро і Старий Дніпро, між якими вже розташований Великий Потьомкінський острів. [6] Далі річка Дніпро тече одним єдиним Річищем, а вже при входженні в Дніпровський лиман ділиться на три рукави, тобто, гирла: Збур'ївський, Касперівський (Рвач) і Білогрудівський (Бакай). Вже у лівобережній частині Херсонської області протікає пересохша влітку р. Каланчак, що в свою чергу впадає в Чорне море. Річкові заплави мають розташовані в них озера. На узбережжях Чорного та Азовського морів інколи зустрічаються солоні озера. [4] В межах Херсонської областідещо розташована частина Каховського водосховища.

Рис.2. – Антоновський міст через р.Дніпро

Рослинний світ

Величезна територія Херсонщини за ботанічним районуванням знаходиться у трьох ботаніко-географічних районах степової зони, а саме: в Правобережному Злаковому Степу, Лівобережному Злаковому Степу і в Полиновому Степу. [5] За даними геоботанічного районування територія Херсонської області відноситься до 9 - ти геоботанічних районів, а саме : смуги Типчаково-ковилових степів та смуги Полиново-злакових (Пустельних полиново-типчаково-ковилових) степів, Приазовсько-Чорноморської степової підпровінції, Причорноморської, тобто Понтичної степової провінції Європейсько-Азіатської степової зони, тобто області.[6]

Рис.3. – Типчаково – ковиловий степ

На території Херсонської області розташовані дані типи рослинності, а саме:

- Типчаково – ковилові степи;
- Пустельні полиново – типчаково – ковилові (злакові) степи;
- Псамофітні, тобто, піщані степи;
- Нижньодніпровські плавні;
- Галофітна рослинність.

РОЗДІЛ 2. ПОНЯТТЯ ПРО КВАЗІПРИРОДНІ ЛАНШАФТИ ТА ЇХ СТРУКТУРУ

Квазіприродні ландшафти – це ландшафти, у яких можуть поєднуватися такі об’єкти, а саме: дика природа з культивованим та спонтанним біорізноманіттям, також інвазійні види та якісно і кількісно бур’яни, що є зміненими унаслідок застосування проти них хімічних засобів у відповідних агроценозах. [17]. Дика природа являє собою сукупність генотипів, популяцій, деяких видів, екосистем та відповідних ландшафтів, які є притаманними антропогенно непорушеній чи малопорушеній певній території. Дика природа України, в свою чергу, містить ліси із природною структурою та багатим видовим складом, які є утвореннями природного заліснення від аборигенних порід, де ступінь деградації не досягає 3-ї стадії дигресії; – болота із нульовим чи мінімальним застосуванням меліорації, що є збереженими у природному стані (чи освоєні людиною, якщо вони вийшли із регулярного використання людиною); – луки, а також псамофітні угруповання і пустелі, що є здатними існувати без істотного впливу людини (а також ті, які вийшли із регулярного використання людиною); – степові, а також лучностепові території, а також, в свою чергу, солончаки і солонці (у тому числі перелоги, де сформувалась чи формується степова багата рослинність); – природні водойми (а саме такі, що зі збереженим водним режимом і рельєфом дна), включаючи море, та штучні водойми (антропогенні), які вийшли з експлуатації людиною; – скелі та виходи порід з природним походженням, також скелі створенні людиною, які вийшли з експлуатації людиною; – землі, на території яких було припинено будь-яку господарську діяльність, що спричинило забруднення радіонуклідами чи іншими відомими хімічними речовинами. [17] На рівні природних ландшафтів (включаючи їх освоєння під сільське господарство людиною частини) можна виділяти, наступні основні важливі типи, а саме: 1 – розділені ландшафти із широколистяними лісками, 2 – вирівняні ландшафти із

широколистяними лісками, 3 – розчленовані ландшафти із антропогенними степами, 4 – вирівняні ландшафти зі степами та, інколи солонцями, 5 – піщані та торфові території Полісся та борові тераси, 6 – піщані та лучно-чорноземові ландшафти деяких заплавл, 7 – ландшафти низинних боліт та деяких дельт, 8 – гірськолісові ландшафти території Українських Карпат, 9 – гірськолісові ландшафти території Криму, 10 – високогірні ландшафти території Українських Карпат. [17]. У загальнодержавній програмі про формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр. вищезгадані території передбачені складовою національної екологічної мережі, проте так чи інакше, законодавчо закріпленого статусу про охорону не мають, і тому не будуть захищені від їх знищення чи деградації людиною. Заповідання та резервування ділянок такої дикої природи це довготривала процедура. Нам необхідно відмовитися від занадто інтенсивного споживання 10% земель на користь нашої дикої природи. [17].

Рис.4. – Лісопосадка (як приклад квазіприродного ландшафту)

Зменшення на цілу десятину площі, яка інтенсивно використовується не знизить кількість продукції, що виробляється та, відповідно, національного валового продукту. [17]. Лише навпаки, при умові, якщо сільське господарство буде переведено на енергетичні та сировинніощадливіші технології, лише тоді буде ліквідовано значні втрати через безгосподарність та нераціональну організацію масового виробництва, а

кількість та якість готової продукції зростатимуть. Дика природа виступає головною складовою квазіприродного ландшафту. Вибір земель під відновлення дикої природи повинен проводитись, на основі територіальної їх приналежності до складових національної екологічної мережі, а саме: в першу чергу це елементів національної екомережі із загальнодержавним значенням, а вже потім – елементів національної екомережі із місцевим значенням. [17]. Щоб виконання квазіприродного ландшафту відповідало своїм функціям, необхідно доводити територіальну форму розміщення частинок дикої природи до приблизної форми сітки, а тому пріоритетність у відведенні таких ділянок під відтворення дикої природи необхідно надавати тим ділянкам, що дають змогу з'єднати дві або більше великих ділянок дикої природи чи взагалі деяких елементів національної екологічної мережі, в першу чергу, якщо ті представляють подібні екологічні системи. [17].

Культивоване біорізноманіття. Все різноманіття культивованої природної флори та фауни можна поб'єднати в декілька типів, а саме таких як: – культурна екофауна: м'ясні тварини, риба, що вирощена, молочні тварини, птахи, що несуться, медоносні групи бджіл, шовковичні гусениці, дощові черв'яки (фермікультура), робоча худоба на пару з мисливськими й охоронними собаками, тварини для боротьби зі шкідниками, а також декоративні тварини; – культурна флора: це зернові злаки, також багаторічні зелені трави, зернобобові культури, також капустяні, кормові однорічні культури, олійні та луб'яні культури, плодові та ягідні зелені культури, а також інші технічні зелені культури, виноград, також картопля та інші бульбові зелені рослини, овочеві культури, цукрові буряки, хміль, рис, рослини із зеленою масою, та інші кормові зелені рослини, ефіроолійні зелені культури, лікарські рослини, декоративні зелені культури, медоносні культури, культурні деревні зелені рослини. [17]. Культивоване біологічне різноманіття розглядається на його різних рівнях організації. На генетичному рівні культивованого компонента можна виділити такі наступні складові: гени, що є успадкованими від диких предків; гени, що є набутими у процесі

несвідомої, тобто, стихійної та свідомої, тобто, методичної селекції; також гени, що набуті у процесі внаслідок штучного мутагенезу та у процесі гібридизацією; гени, які були отримані внаслідок горизонтального переносу або ще (генетично модифіковані організми – ГМО); також неавтохтонні, тобто (завезені) гени, які зокрема, є всією цією сукупністю ознак на генетичному рівні, що можуть розглядатися як деяка різноманітність відповідних генотипів в основному. [17]. Вже на популяційному рівні культивовані організми, тобто (різноманітність відповідних сортів та порід в основному) можна виділити такі групи організмів, а саме: незмінені впливом селекції організми, які традиційно використовують; також сорти та породи не лабораторної селекції; місцеві районовані сорти чи породи; також закордонні районовані деякі сорти та породи; нерайоновані сорти та деякі породи; також міжсортіві гібриди; деякі генетично модифіковані сорти та відповідні породи. [17]. Вже на видовому рівні культивовані організми можна розділити на наступні групи, а саме: культивовані дикі автохтонні види; також автохтонні види, які близькі до тих, що збереглись у дикому становищі на відповідній території; традиційні види, що використовують на певній території; також екзотичні для певної території види. Однією з головних відмінних ознак культивованого біологічного різноманіття від природного це наявність традиційної, тобто, інтенсивної та екстенсивної ріллі, ріллі, що є на трансформованих землях, тобто осушених, зрошених та ріллі з упровадженням екометодів господарювання, а саме безполіцевий обробіток та відмова від пестицидів та мінеральних добрив та інші. [17]. Необхідними важливими елементами культивованого біологічного різноманіття на регіональному рівні виступає плантація лікарських рослин, перелоги і пари. Важливими неодмінними складовими для функціонування культивованого біорізноманіття агроєкосистем виступають звалища зі сміттям, склади із хімікатами, гноєсховища, тваринницькі ферми, токи та склади продукції, також технічні станції та переробні підприємства, житлові забудови, також цвинтарі, деякі пасіки, скотомогильники, кар'єри, дороги. Залежно від

представлення в агроекосистемах цих складових структур та важливих для їх існування споруд, вони повинні мати повну індивідуальність в комплексах природної спонтанної та синантропної рослинності. Причому, наявність цих складових агроекосистем є важливою в контексті утворення комплексів синантропної рослинності. [17]. Культивовані дикі автохтонні види та види, що є близькими до них, що збереглись у дикому чи акліматизованому становищі на відповідній території і, які здатні гібридизувати з ними (кіт, собака, голуб, кріль, свиня, вівця, короп, бджола, дощовий черв'як, качка звичайна, гуска сіра, яблуня, груша, виноград, смородина, слива, черешня, кормові трави і т.д.), можуть «загиджувати» генотипи деяких диких рослин та певних тварин чи передавати їм свої небезпечні хвороби, зворотний стихійний процес теж має місце бути. [17]. Спонтанне різноманіття є історично сформованню сукупністю тутешніх угруповань аборигенних, адвентивних та здичавілих видів певних організмів, які випадково, не через свою волю, поселилися в межах агрокультурної частини чи мігрують через неї незалежно від того, чи призводить це все до зниження продукції та урожаю, підвищує його, чи не спричиняє на урожай відповідного впливу. Ставлення людей до випадкового агробіологічного різноманіття, не звертаючи уваги на декларації про його неторканність, є двояким. [17]. З однієї сторони, воно має дещо позитивне, тобто, естетичне, культурне, наукове значення, а з іншого боку має негативне значення, що, безумовно, шкодить полям, садам, лісам, лісосмугам. Чітко розділити ці впливи важко так само, як і популяції з організмами, які в одному з місць підлягають знищенню, а в іншому місці підлягають охороні. Тому за будь-яких умов важливо знати про реальний перебіг подій, щодо основних його складових випадкового агробіорізноманіття, тобто використовувати відповідні системи біомоніторингу та пороги шкідливості складових агробіорізноманіття, якщо вони встановлені; а для цього також існує державна система біомоніторингу шкідливих для екосистеми видів. [17]. У будь-якій ситуації наслідки, спричинені людською діяльністю можуть бути непрогнозованими з точки

зору їх можливої шкідливості, а стосовно нешкідливих складових, то у будь-якій ситуації вони повинні бути збережені. Серед спонтанних екоценозів та екотопів можна виділити наступні групи: останці степової зеленої рослинності, в тому числі це яри, балки, також береги, старі перелоги, також спонтанні луки, деякі пустища та псамофітні угруповання, в тому числі старі перелоги, також природні ділянки з лісами (різною мірою зміненими, а також натуралізованими посадками), молодняки дерев, що зростають на неугідних територіях, тобто спонтанні, також чагарникові вторинні утворення, деякі узлісся, болота як неосушені так і осушені, солончаки, солонці, скелі та ін., також покинуті кар'єри та торфозробки, деякі стоячі водойми, що не використовуються, водотоки, спонтанна зелена рослинність сільських населених пунктів. На видовому рівні можна виділити автохтонні види, ті, що приурочені лише до природних угруповань; види автохтонні, які мають здатність до проникнення в ценози змінені та штучні; види синантропні автохтонні; також адвентивні види, які проникли з дуже давніх часів; види акліматизовані та натуралізовані; види, які є занесеними. Так, у складі випадкової флори можна виділити: бур'яни полів; також лікарські рослини; також деревинні рослини, у тому числі будівельний матеріал; також кормові рослини; також харчові рослини, у тому числі їстівні гриби; деякі медоносні рослини; деякі алергенні та отруйні рослини; рослини, які мають важливе значення у виживанні дикої фауни, а саме: кормові, медоносні, для створення екологічних ніш; рослини, які підлягають для офіційної охорони; рослини, ресурси яких підлягають обліку та контролю за відповідним використанням, також декоративні рослини; фітомеліоративні зелені рослини; рослини, що інтенсивно фотосинтезують та виконують ті чи інші надважливі екофункції, як одноразові, так і вторинні (збереження ґрунтів, очищення довкілля, акумуляція води – затримання снігу та води тощо); карантинні бур'яни; лучні зелені рослини; лісові трав'янисті рослинні угруповання, бореальні та неморальні; деревні та чагарникові рослинні угруповання, які не є джерелом промислової екодеревини; водні рослинні угруповання; коловодні та болотні

рослинні угруповання; степові рослинні угруповання; рослини притаманні солончакам, солонцям, скелям, крейдяним відслоненням та ін. екстремальним місцезростанням; рудеральним рослинним угрупованням; азотфіксатори; торфоутворювачі; а також деякі гриби-паразити та деструктори. [17]. Проте із основних важливих питань, щодо збереження випадкового агробіорізноманіття виступає стан екотонів, як між постійно використовуваними природними землями та природними чи квазіприродними екологічними ділянками. Це, в першу чергу, території, закрайки полів, обочини доріг, також узлісся, береги водойм та деяких водотоків. [17]. Ці території, хоча і займають невелику площу, але вони мають цінну лінійну протяжність, відіграють важливу роль в трофічних взаємозв'язках, обміні речовин та енергії між певними сусідніми екосистемами, які є практично найменшими екологічними коридорами для міграції певних організмів і містять найбільшу частину видового складу, у тому числі господарськокорисного та сільськогосподарських угідь. [17].

РОЗДІЛ 3. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАРОВИННИХ ПАРКІВ ХЕРСОНЩИНИ

До старовинних парків можна зараховувати парки, вік яких складає приблизно 100 та більше років, по суті це саме ті парки Херсонщини, які є створеними до початку ХХ століття. [34] Проте у деяких ситуаціях від даного парку може залишитися одне або декілька старезних дерев, а основний деревостан парку, що посаджений пізніше, в період різних періодів минулого століття. [34] Першим серед таких парків сучасної Херсонщини виступає Казенний Сад, який створений у 1783 році на південно-західній території Херсона. Через два роки після цього офіційно висаджують дерева в Денисівському парку, який в період сьогодення є розташованим в історичній частині міста. Розбудова таких парків була пов'язана з ім'ям відомого англійського садівника Мофета, який співпрацював за підписаним контрактом із міською, на той момент, владою. [34] Декілька найстаріших дерев дуба звичайного (*Quercus robur*), які виступають пам'ятками природи у місті сучасному місті Херсон, ймовірно були висадженими в останніх роках XVIII століття. У першій половині XIX століття саме паркобудівництво в місті Херсон вийшло з моди, а створені на той момент парки були занедбаними, дерева у більшості випадків були уже вирубані. За межами міста Херсона, звичайно, закладалися недовговічні, як вважалося на той час, фруктові сади. На початку XIX століття розпочалися вже перші спроби паркового та лісопаркового будівництва у межах та поза межами, на той час сучасної Херсонщини. [34] У 20–30-х роках у меандрах середньої течії річки Інгулець почали висаджувати зелені ліси (лісопарки), що склалися з дуба та ясена. [34] Над створенням цих зелених лісів у так названих «лісових казармах» працювали мешканці Великої, також Малої Олександрівки, Архангельського, Заградівки тощо, які активно переселилися до Херсонської губернії, переважно, в основному з Полтавщини та Чернігівщини. Внаслідок кропіткої роботи ми з вами у спадок отримали Недогірський,

Архангельський та Новодмитрівський ліси, які сьогодні вже охороняються державою і мають, так званий статус заповідних урочищ. [34] Треба також відмітити, що розбудова цих лісопаркових зелених масивів продовжувалася майже з два століття. Наприкінці XIX століття до створення зелених лісосмуг та лісопарків підключалися заградівські німці-меноніти, які з 80-х років XIX століття до 30-х років XX століття своїми зусиллями заліснили біля 10 тисяч га (Казаков, 2016). У 30–60-х роках позаминулого століття тенденція розбудови парків та лісопарків прийшла на Бехтерську волость Дніпровського повіту Таврійської губернії. [34] Після тодішньої поразки французів у війні 1812 року деяка частина французьких переселенців, які мали землю у межах Бехтерської волості Дніпровського повіту, продавали свої землі. Одними серед покупців земельних частин на півдні сучасної Херсонщини були родини німців-менонітів Реймерів та Кассенів. Скуповували вони території, що знаходилися вздовж річки Молочної. [34] Не так багато знаємо прізвищ постатей, які залишили нам паркове надбання, дійшли до сучасних часів. Серед них, на повагу наших поколінь, заслуговує уваги Олексій Неструєв, який знаходився біля витоків розбудови лісопарку у селі Стара Збур'ївка з 1837 року. [34] Його родина утримувала парк майже до революції 1917 року. В їх родинній економії Оджиголь, що розташована дещо північніше однойменного озера, було розбудовано парк, залишки якого ми можемо бачити і сьогодні. У 70–90-х роках XIX століття на передову паркобудівництва вийшла родина Фальц-Фейнів. Крім дендропарку в Асканії-Новій, вони розбудували на той час парки та лісопарки майже серед усіх своїх економій, а саме: в Дорнбурзі (Чкалове), у Дофіно (Роздольне), Гаврилівці, Преображенці, Новочорномор'ї, Іванівці (Максима Горького). [34] На щастя, більшість з них залишилися і до наших часів. Основними видами, які склали основу частину цих парків, були дуб звичайний (*Quercus robur*) та ясен звичайний (*Fraxinus excelsior*). [34] Ознакою Фальц-Фейнівських парків були, так звані, штучні водойми. Навіть після варварського на той час винищення всього, що було пов'язано з цією

родиною, водні артефакти можна спостерігати на супутникових знімках. Так, лише дві водойми у формі букви «F» – це все, що залишилось від величі економії Олександра Фальц-Фейна в Новочорномор'ї. [34] У ці роки було засновано величні парки у селі Олексіївка за сприянням пана Короводина. Наприкінці століття були з'єднані Бехтерський парк Овсяніко-Куліковських та Новочорноморський парк Фальц-Фейнів так званим чотирьохкілометровим лісовим «тунелем». Завдяки меценатам Фальц-Фейнам та розбудові сільськогосподарського училища, друге життя отримав Казенний Сад у Херсоні. [34] Саме у ці часи були здійснені найвдаліші експерименти що були пов'язані із закріпленням Олешківських пісків. 150-річні сосни Олешківського бору на південному заході Олешок до теперішнього часу нагадують нам про ці видатні історичні події. У ХХ століття Херсонщина вступила та підкорила південний степ. [34] На плакорі, майже у центрі безстічної Асканійсько-Мелітопольської рівнини знаходився дендропарк в Асканії-Новій, який є зразком європейського садово-паркового мистецтва. Під час буремних на той час післяреволюційних подій 1917–1923 років панські парки нещадно почали знищувати. [34] В архівних документах щодо Збур'ївського лісництва можна знайти деякі відомості щодо знищення парків на початку 20-х років минулого століття. За радянських часів парки, які майже пережили роки війни, люди продовжували використовувати для рекреації та оздоровлення суспільства. [34] В них чи біля них було створено піонерські табори. Три табори знаходяться у Роздольному, один з них – у Недогірському лісі, один - в Архангельському лісі (за часи незалежної України ліс було повністю зруйновано). [34] Поряд з іншими було збудовано бази відпочинку (Хорли). На початку 60-х років ХХ століття деяким із стародавніх парків був наданий статус об'єктів, що належать до природно-заповідного фонду України. [34]

У межах Херсонської області можна нарахувати майже 16 старовинних парків та 8 лісопарків. . Перший з них - це найвідоміший у світі дендропарк в Асканії-Новій, що був розбудований у 1887 році Фрідріхом Фальц-Фейном.

Його відвідують понад десятки тисяч туристів не тільки з України, але майже з усіх куточків всесвіту. [34] Співробітниками Біосферного заповідника «Асканія-Нова ім. Ф.Е. Фальц-Фейна» збережено рідкісну колекцію деревних рослин в арборетумі, частина середяких має приблизний вік парку. [34]

Рис.5. – Дендропарк заповідника «Асканія – Нова»

Другий – це всіма улюблений парк серед мешканців міста Херсон, що завдяки 200-річному дубу ми можемо віднести до старовинних, на сьогоднішній день він має назву Шевченківський.

Рис.6. – Шевченківський парк у м. Херсон

За історичного періоду парк мав назви Денисовський, Олександрівський, Тарасо-Шевченківський та Парк культури і відпочинку імені Леніна. [34]

Ще один парк, який розташований у місті Нова Каховка, парк ім. С.М. Фалдзинського, який почали розбудовувати у 1951 році. До його композицій увійшли три вікових платани. Цілком ймовірно, що платани було висаджено біля розкішних маєтків франко-швейцарських господарів села Ключового, яке було засновано у 1891 році.

Рис.7. – Парк ім. Фолдзінського (м. Нова – Каховка)

На місці цього парку і було створено Нову Каховку. Парк ім. С.М. Фалдзинського у Новій Каховці є одним із тих, де хоча б один раз побував кожний другий мешканець Херсонської області. Інші тринадцять старовинних парків та вісім старовинних лісопарків, про які ми знаємо набагато менше і які ведуть свій відлік створення від XVIII та XIX століть, ми називаємо забутими і будемо намагатись відновити, як їх історію, так і описати їх сучасний стан. [34] Вісім лісопарків було закладено протягом XIX століття, вони з часом змінювали своє призначення та вигляд.

РОЗДІЛ 4. ФЛОРА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН СТАРОВИННИХ ПАРКІВ ХЕРСОНЩИНИ

4.1. Систематична структура

Важливим етапом флористичних досліджень виступає аналіз систематичної структури флори досліджуваної території, що дозволяє нам виявити деякі особливості флори та території. Список лікарських рослин всіх представлених старовинних парків Херсонщини налічує 48 видів судинних лікарських рослин, що зростають на досліджуваних територіях.

Систематична структура наведена в роботі, відповідає принципам О.І.Толмачова, який під систематичною структурою розумів розподіл видів між систематичними категоріями вищого рангу (Толмачов, 1974, 1986). Рослини, що зростають на території старовинних забутих парків Херсонщини належать до 41 роду, 16 родин, 2 класів, 1 відділу (табл. 1).

Таблиця 1.

Таксономічний розподіл лікарських рослин старовинних забутих парків Херсонщини

Назва рослини	Рід	Родина	Клас	Відділ
Achillea setacea	Achillea	Asteraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Agrimonia eupatoria	Agrimonia	Rosaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Alnus glutinosa	Alnus	Betulaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Amaranthus retroflexus	Amaanthus	Amaranthaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
*!Amorpha fruticosa	Amorpha	Fabaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta

Asparagus officinalis	Asparagus	Asparagaceae	Liliopsida	Magnoliophyta
Centaurea cyanus	Centaurea	Asteraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Chelidonium majus	Chelidonium	Papaveraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Cichorium intybus	Cichorium	Asteraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Conium maculatum	Conium	Apiaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Conyza canadensis	Conyza	Asteraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Crataegus monogyna	Crataegu	Rosaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Daucus carota	Daucus	Apiaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Fraxinus excelsior	Fraxinus	Oleaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Geum urbanum	Geum	Rosaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Glycerhhiza glabra	Glycerhhiza	Fabaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Helichrysum arenarium	Helichrysum	Asteraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Humulus lupulus	Humulus	Cannabaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Inula helenium	Inula	Asteraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Matricaria recutita	Matricaria	Asteraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta

Medicago sativa	Medicago	Fabaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Onopordum acanthium	Onopordum	Asteraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Peucedanum ruthenicum	Peucedanum	Apiaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Plantago arenaria	Plantago	Plantaginaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Plantago lanceolata	Plantago	Plantaginaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Plantago major	Plantago	Plantaginaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Polygonum aviculare	Polygonum	Polygonaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Populus alba	Populus	Salicaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Populus tremula	Populus	Salicaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Potentilla recta	Potentilla	Rosaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Pyrus communis	Pyrus	Rosaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Rosa canina	Rosa	Rosaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Rosa rugosa	Rosa	Rosaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Rubus	Rubus	Rosaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Rumex confertus	Rumex	Polygonaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Rumex crispus	Rumex	Polygonaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Salix	Salix	Salicaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta

acutifolia				
Sambucus nigra	Sambucus	Sambucaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Solidago canadensis	Solidago	Asteraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Sorbus aucuparia	Sorbus	Rosaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Tanacetum vulgare	Tanacetum	Asteraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Taraxacum officinale	Taraxacum	Asteraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Tussilago farfara	Tussilago	Asteraceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Viburnum opulus	Viburnum	Viburnaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Vicia angustifolia	Vicia	Fabaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Vicia tenuifolia	Vicia	Fabaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Vicia villosa	Vicia	Fabaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta
Viola arvensis	Viola	Violaceae	Magnoliopsida	Magnoliophyta

Всі рослини флори старовинних парків Херсонщини належать до відділу *Magnoliophyta*, який складає основу 100 %. Домінантним класом виступає *Magnoliopsida* (47 видів; 97%), на другому місці клас *Liliopsida* (1 вид; 2,1%). Відділ *Magnoliophyta* представлений 14 родинами, серед яких переважає родина *Asteraceae*. [35]. Флористична пропорція флори старовинних парків складає 1:2,7:3,2. А родовий коефіцієнт становить 3,2 (табл.2).

**Кількісний розподіл таксономічних одиниць і основні пропорції
флори**

Відділи Класи	К-сть родин	К-сть родів	К-сть видів	Пропорція	Родовий коефіцієнт
<i>Magnoliophyta</i>	15	41	48	1:2,7:3,2	3,2
<i>Magnoliopsida</i>	14	41	47	1:2,9:3,4	3,4
<i>Liliopsida</i>	1	1	1	1:1:1	1,0
В цілому для флори	30	83	96	1:2,7:3,2	3,2

Відобразити основні властивості флори може спектр перших 10 родин, що є одним із провідних показників систематичної структури флори (Толмачов, 1974). (рис.8).

Рис.8. – Провідні родини

Уявлення, щодо того скільки у відсотковому відношенні займає та чи інша родина, представлено у таблиці наведеній нижче (табл.3).

Відсоткове відношення провідних родин парків Херсонщини

Родина	Ранг	%
<i>Asteraceae</i>	1	75
<i>Rosaceae</i>	2	56,25
<i>Fabaceae</i>	3	37,5
<i>Plantaginaceae</i>	4	18,75
<i>Polygonaceae</i>	5	18,75
<i>Salicaceae</i>	6	12,5
<i>Betulaceae</i>	7	6,25
<i>Amaranthaceae</i>	8	6,25
<i>Asparagaceae</i>	9	6,25
<i>Papaveraceae</i>	10	6,25

Як бачимо, провідне місце займає родина *Asteraceae*, відсоток якої складає 75%. Родина займає перший ранг за кількістю видів, яких в ній 12. Друге місце сягає родина *Rosaceae* (56,25%), родини *Betulaceae*, *Amaranthaceae*, *Asparagaceae*, *Papaveraceae* [45] займають останні місця, так як кількість видів вищих рослин в них становить 1(6,25%).

4.2. Біоморфологічна структура

Життєві форми є важливим складником біоморфологічної структури, адже з допомогою них можна спостерігати етапи пристосованості флористичного комплексу до того чи іншого фактору. За І. Г. Серебряковим життєва форма – це своєрідний вигляд (габітус) певної групи рослин, що виник у процесі онтогенезу в ході росту та розвитку рослин у відповідних ґрунтово-кліматичних і ценотичних умовах середовища та, як наслідок, пристосування рослин до цих умов (Серебряков, 1962, 1965).

Основна біоморфа флористаровинних парків

Основна біоморфа	К-сть видів	Загальна кількість видів, %
Дерева	8	16,6
Чагарники	6	12,5
Чагарнички	0	0
Напівчагарники	1	2,1
Напівчагарнички	0	0
Трав'янисті рослини	33	68,75
багаторічні	37	77,0
однорідні	8	16,6
малорічні	3	6,25

Отже, найбільша кількість серед біоморфи припадає на трав'янисті рослини (68,755), серед яких домінують багаторічники (77%). На другому місці – дерева (16,6%). Відсоток чагарників та чагарничків взагалі є незначним. Загалом відсоткове відношення відповідає степовій флорі.

За К. Раунк'ером, (1934), властивий кожній флорі певний набір життєвих форм. Дослідник виділяє основні біоморфи:

фанерофіти – бруньки відновлення зимують високо над поверхнею ґрунту (дерева), у тому числі нанофанерофіти (0,5 – 2 м), мікрофанерофіти (2 – 8 м), мезофанерофіти (8 – 30 м), мегафанерофіти (понад 30 м);

хамефіти – бруньки відновлення зимують над поверхнею землі (низькі чагарники, чагарнички, багаторічники);

гемікриптофіти – бруньки відновлення зимують на поверхні ґрунту;

геофіти – бруньки зимують у ґрунті;

гідрофіти – бруньки відновлення зимують у воді;

терофіти – у вигляді насіння, окрім того виділяють епіфіти, ліани, паразити та ніпівпаразити.

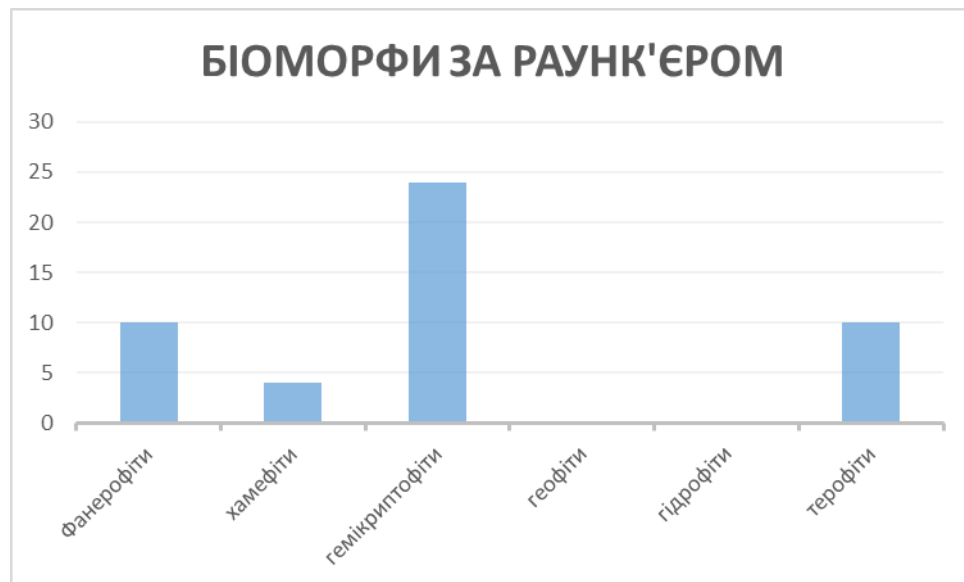

Рис.9. – Розподіл основних біоморф за Раунк'єром

Як можемо бачити с гістограми, то основна частка припадає на гемікриптофіти (50%), найменше серед лікарських рослин хамефітів (8,3%), геофіти та гідрофіти взагалі відсутні, що є типовим для степової флори.

За типом вегетації всі рослини літньо – зелені, переважна кількість має стрижневу ситему (91,6 %) , лише два види мають мичкувату систему (4,1%) , і два види не мають кореня (4,1%).

За типом надземних пагонів домінують безрозеткові форми життя (75%), розеткові на другому місці (14,5%), найменше напіврозеткових(10,4%).

4.3. Екологічна структура флори: розподіл стосовно до природних факторів

В екологічній структурі важливе місце займають абіотичні фактори, які показують рівень пристосованості організму до середовища, серед таких це – світло, волога, температура. [32].

Серед екоморф із пристосованістю до світлового режиму, домінантними виявились геліофіти (23 види), на другому місці сциогеліофіти (17 видів), геліосциофітів (8 видів), а сциофіти взагалі відсутні (рис.10).

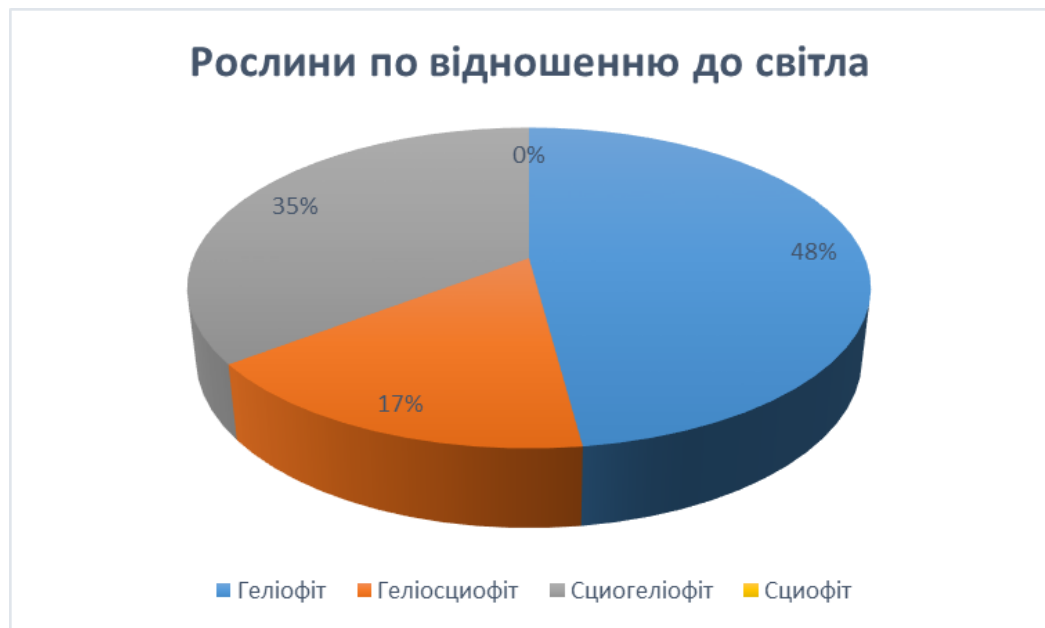

Рис.10. – Розподіл екоморф до світлового режиму

Групи рослин, які пристосовані до перезвожених місць зростають не представлені взагалі, проте серед цієї групи все ж наявні гігромезофіти (5 видів), тобто види відповідають степовій флорі. Але крім степових видів представлена також річкова та заплавна рослинність, а саме ксеромезофітів (26 видів), вони є доміантними, можна припустити, що такий відсоток зріс через появу адвентивних видів та через синантропізацію. [29]. Рослини помірно – звожених місць зростають займають друге місце, мезофітів (11 видів), мезоксерофіти, рослини посушливих умов займають третє місце (5 видів), але за кількістю видів не останнє (рис.11).

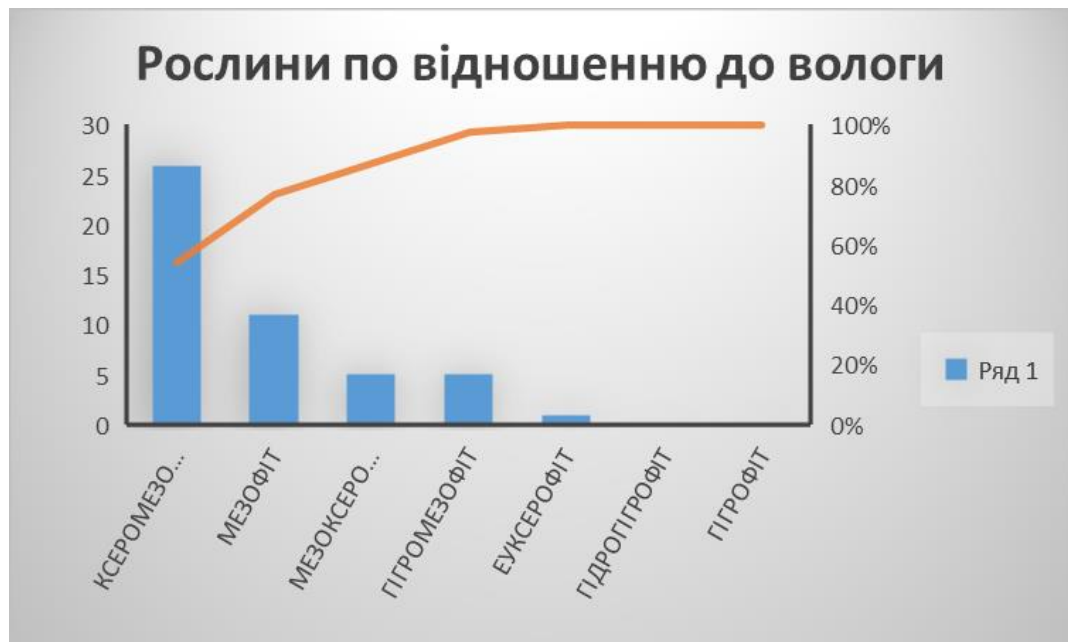

Рис.11. – Розподіл екоморф по відношенню до режиму зволоження

Температурний режим також займає важливе місце в пристосованості видів до середовища. Адже для нормальної вегетації та плодоношення кожній рослині необхідний свій індивідуальний тепловий оптимум. Наприклад холодостійким кормовим культурам необхідна дещо знижена температура, адже вона впливає на біохімічні процеси, від яких залежить подальший розвиток рослини. [35]. Теплолюбні культури потребують дещо підвищеної температури, цибулинним видам необхідне тепло на початку вегетації. Серед флори лікарських рослин старовинних парків Херсонщини переважають рослини теплолюбні (мезотермофіти), кількість яких становить 40 видів, на другому місці жаростійкі рослини (8 видів), їх хоч і невелика кількість, але свою важливість вони мають (рис.12).

Рис.12. – Розподіл екоморф по відношенню до температурного режиму

Отже, можемо зробити висновок, що флора старовинних парків Херсонщини представлена в більшій кількості геліофітами (48% від світлових екоморф), мезотермофітами (83% від термоморф) та ксеромезофітами (54% від вологих екоморф). Загалом флора лікарських рослин старовинних забутих парків різноманітна, збагачена видами, які різняться як за основною біоморфою, так і за пристосованістю до того чи іншого екологічного фактору. На території парків зростають і дерева (*Populus alba*, *Pyrus communis*, *Fraxinus excelsior*), і чагарники (*Crataegus monogyna*), чагарнички (*Rubus caesius*), величезна кількість трав'янистих рослин (*Cichorium intybus*, *Matricaria recutita*, *Plantago arenaria*, *Potentilla recta*, *Vicia villosa*). Такий розподіл свідчить про багату лікарську флору старовинних парків Херсонщини, і є важливим аргументом для збереження та захисту видів від знищення, задля зберігання біорізноманітності та важливої сировини, а, якщо вона якісна, то її цінність зростає вдвічі.

РОЗДІЛ 5. ПЕРСПЕКТИВИ ТА СПЕКТР ВИКОРИСТАННЯ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН. РОЗПОДІЛ ЗА ЛІКУВАЛЬНИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ

5.1. Рослини з кровоспинною дією

Achillea setacea (**Деревій звичайний**) є багаторічною трав'янистою розсіяно-опушеною рослиною, що відносять до родини Айстрових (складноцвітих) — Asteraceae (Compositae); має місце рос. назва: тысячелистник обыкновенный; також нар. назва: білоголовник. [26].

Рис.13. - Деревій звичайний (*Achillea setacea*)

Препарати з деревію звичайного (це переважно з трави) виявляють високу ефективну кровоспинну дію при легневих, кишкових, гемороїдальних і носових кровотечах, також при кровотечах з ясен і ран, а також дещо є ефективними при маткових кровотечах, а саме при запальних процесах, фіброміомах, надмірних менструаційних процесах. [30].

Conyza canadensis (**Злинка**) рослина трав'яниста з родини Айстрових (Asteraceae), які зростають практично на всіх материках, але все ж найбільше вони поширені в Америці. [33] Найбільш найпоширенішим видом є З. канадська — *Erigeron canadensis* L. (*Conyza canadensis* (L.) Cronq.); також рос. назва: мелколепестник канадский; серед народних назв: гадяче зілля, загадка, шельмовка, пушняк тощо. [40].

Рис.14. - Злинка канадська (*Conyza canadensis*)

Рослина сама є адвентивною, росте майже по всій території сучасної України, також на піщаних ґрунтах, також на смітниках, також на полях, поблизу житла, доріг, на залізничних насипах, у лісосмугах тощо. Цвіте рослина десь у липні–вересні. Офіційною сировиною рослини є трава — *Herba Erigeronis canadensis*. Основними діючими речовинами виступають амінокислоти, також оксикоричні кислоти, також полісахариди і флавоноїди. [47] Траву саму застосовують при різноманітних видах кровотеч, також діареї, також дизентерії, інфекційному гепатиті, ниркових інфекціях, цукровому діабеті, гонореї, кон'юнктивітах, дерматитах; траву і корені використовують при сечокам'яній хворобі; ефірну олію застосовують при метрорагіях; корені ефективні при невралгії, головному болю, радикулітах, подагрі, гіпертонії, хворобі бері-бері. Ефірна олія часто застосовується у парфумерії та харчовій промисловості. [30].

Medicago sativa (Люцерна)

Рис.15. – Люцерна (*Medicago sativa*)

Ця рослинна сировина сприяє загоєнню ерозій, також виразок, відкритих ран, також нормалізує стан кровоносної системи, також підвищує еластичність артерій, дещо знижує рівень холестерину в плазмі крові, також запобігає розвитку атеросклерозу, стабілізує рівень глюкози у крові. [25] Люцерна виявляє протизапальну активність, тому її в основному використовують при хронічних та гострих циститах, простатитах, пептичних виразках, артритих, ревматизмах та для збільшення лактацій. [36].

5.2. Рослини протизапальної дії

Populus alba, Populus tremula (Тополя) Медичне значення рослини мають кора, також бруньки та листя рослин роду *Populus* L. [27].

У сировині тополі були виявлені вуглеводи, зокрема цукри: глюкоза, також фруктоза, рамноза, маніт, також рафіноза, арабіноза, ксилоза, також сахароза, полісахариди (до 4%), також пектинові речовини (до 6%); амінокислоти: аланін, валін, лейцин, ізолейцин, метіонін, також фенілаланін, гліцин, також серин, треонін, також тирозин, також аспарагінова та глутамінова кислоти, лізин, також аргінін, також гістидин; ліпіди (до 12%), зокрема жирні кислоти, а саме: капронова, також лауринова, ізоміристинова, міристинова, також пальмітинова, також гептадеканова, також ізостеаринова, стеаринова, також петрозелинова, олеїнова, також лінолева, ліноленова, ізоарахінова, арахісова, ейкозадієнова, генейкозанова, також бегенова, ерукова, лігнациринова, церотова; азотисті речовини. [36].

Potentilla recta (Перстач повзучий) Кореневища перстачу володіють в'язучою, протизапальною і кровоспинною дією. В експерименті *in vitro* водні витяжки ЛРС виявили бактерицидну і цитотоксичну дії, згубно вони діють на вірус герпесу.[25] Глікозиди торментилової кислоти володіють гіпоглікемічною дією, проціанідини мають антиоксидантні властивості. Застосування перстачу показане при різних запаленнях травного тракту (ентерит, ентероколіт, диспепсія); також шлункових і кишкових кровотечах, також гіперменореї, маткових кровотечах, пов'язаних з запальними захворюваннями жіночих статевих органів. [33].

Рис.16. - Перстач повзучий (*Potentilla recta*)

Відвар перстачу використовується як зовнішньо для лікування ран, виразок, так і для забитих місць, також опіків, також різних висипах на тілі, мокнучих екзем, геморою, також кольпіту і вульвовагініту різної етіології, застосовують для лікування справжньої ерозії шийки матки, а також застосовують для полоскання ротової порожнини, для горла при афтозі, стоматиті, гінгівіті та ангіні. Мазь із перстачу застосовують від тріщин на шкірі ніг, шкірі рук і на губах. Екстракт перстачу входить до складу мазі Вундехіл. [47].

***Pyrus communis* (Груша)** Груша звичайна це дерево 20–30 м завв.. Основними БАР плодів груші є цукри (6,1–9,2%), серед яких домінують сполуки манози: глюкоза (1,8%), також фруктоза (5,2%), також сахароза (2%), сорбіт (2%).

Рис.17. – Груша звичайна (*Pyrus communis*)

У народній медицині плоди груші звичайної використовують при різних запальних процесах, особливо застосовують при запаленні сечостатевої системи, саме через вміст глікозиду арбутину. Високий вміст Калію спричинює сечогінну дію груші. [27] Сечогінній дії сприяє грушевий сік та відвар зі свіжих і сухих грушевих плодів, тому їх використовують у разі сечокам'яної хвороби, також запальних процесах сечовивідних шляхів. Крім того, плоди груші виявляють антибактеріальні властивості, що сприяють проясненню інфікованої сечі, а також сприяють виведенню токсинів з організму. У груші містяться органічні кислоти, які разом із хлоридною кислотою шлунку, в свою чергу, підкислюють їжу, яка міститься в шлунку, і тим самим створюють несприятливе середовище для патогенних

бактерій. Пектинові та дубильні речовини, що містяться у груші у великих кількостях, перешкоджають розмноженню патогенних мікроорганізмів. [30].

Plantago arenaria*, *Plantago lanceolata*, *Plantago major (**Подорожник великий**) є багаторічною трав'янистою рослиною Родини Подорожникових (*Plantaginaceae*). [25] Відвар із листя подорожника застосовують при бронхітах, туберкульозі легень, коклюшах, пневмосклерозах та інших захворюваннях дихальних шляхів, які супроводжуються виділеннями густого секрету, при катарах шлунку з недостатньою кислотністю, гострих шлунково-кишкових захворюваннях, а саме гастритах, ентеритах, ентероколітах, також гострих і хронічних колітах, також хронічних нефритах і виразкових хворобах.

Рис.18. – Подорожник великий (*Plantago major*)

Зрізані дозрілі плоди верхівки подорожнику досушують, обмолочують і просівають крізь сито. Отримане насіння зберігають у закритих посудинах в сухих місцях. Рослина є неофіційною. [36].

Rubus (Малина звичайна)

У народній медицині використовуються квітки (*Flores Rubi idaei*) та листя (*Folia Rubi idaei*) малини, що збираються приблизно у травні–червні й сушать листя під спеціальними наметами. Листя малини рекомендується заготовляти з річних вегетованих пагонів, які обшморкують разом з листочками із грубого основного черешка. [40]. Настій із листя малини використовують за хвороб органів дихання, кашлях, гарячках, діареях та ентероколітах, гастритах, також за шлункових кровотеч і геморах, за надмірних менструацій та при висипах на тілі, вугрях, екземах. Зовнішньо настій листя малини використовують для полоскання при стоматитах, фарингітах й ангінах, для примочок та зрошуваннях у разі шкірних захворювань. [47].

***Vicia angustifolia*, *Vicia tenuifolia*, *Vicia villosa* (Горошок)** рослина з роду квіткових рослин належать до родини Бобових (*Fabaceae*, *Leguminosae*).

Рис.19. – Горошок мишачий (*Vicia angustifolia*)

***Viola arvensis* (Фіалка триколірна)** Офіційною сировиною виступає сама трава фіалки. та трава фіалки польової — *Herba Violae tricoloris et Violae arvensis*. Цю траву зрізають вручну серпом чи ножем, потім розкладають тонким шаром приблизно в 5–7 см на звичайній тканині чи на папері та сушать, далі періодично перемішують.

Рис.20. – Фіалка триколірна (*Viola arvensis*)

Трава фіалки містить флавоноїди (2,1%), а саме: рутин, віолантин, вітексин, також ізовітексин, також орієнтин, ізоорієнтин, також віценін, ізокверцитрин, дещо лейкоантоціанідини, віоланін, сапонаретин та інші антоціанові глікозиди (у квітках). У складі етерної олії є метиловий етер саліцилової кислоти. [33].

5.3. Рослини з дією на серцево – судинну систему

***Amorpha fruticosa* (Аморфа кущова)** є листопадним чагарником , вид роду Аморфа (*Amorpha*) сімейства Бобові (*Fabaceae*). Насіння аморфи містить глікозид аморфін , також погано розчинний у холодній воді. Аморфін сприяє заспокійливій дії, має кардіотонічну і нейротропну властивість. Препарати аморфи використовують як седативний засіб за вегетативних неврозів , неврозів серцево-судинної системи і пароксизмальній тахікардії . У

нетоксичних дозах препарат запобігає судомама, що викликаються камфорою ;та в меншому ступені попереджає стріхнінові судоми. [36].

Рис.21. – Аморфа кущова (*Amorpha fruticosa*)

На базі аморфіну створено препарат « Фрутіцін », який має заспокійливу дію за різних невротичних станів, а саме: (пароксизмальнатахікардії, вегето-судинній дистонії , неврозі серцево-судинної системи). [31].

***Asparagus officinalis* (Холодок лікарський, Спаржа лікарська)**
Кореневища і корені холодку є офіційним у Венесуелі, Мексиці, Португалії та Франції. Есенцію виготовлену зі свіжих пагонів холодку застосовують при гомеопатії. Кореневища і корені холодку складають аспарагін, також аргінін, стероїдні сапоніни, кумарин, вуглеводи (до 3,1%), ефірну олію (сліди), також каротиноїди (фізамін, капсантин) і сірковмісну кислоту. [40] Відвар із кореневищ п'ють за пієлонефритів, циститів, сечокам'яних хвороб, аденомах простати, цирозах печінки, за серцево-судинних захворюваннях, які супроводжуються набряками нижніх кінцівок і асцитом, також при подагрі, ревматизмі та діабеті, також при вуграх, висипах, діатезі та екземах; також збільшує виділення молока у матерів, які годують грудьми; також заспокійливо діє за тахікардій та епілепсій. [36].

***Crataegus monogyna* (Глід криваво - червоний)** Офіційною сировиною Глоду криваво-червоного виступають плоди — *Fructus Crataegi* та квіточки — *Flores Crataegi*. Препарати глоду кривавого посилюють кровообіг

у коронарних судинах серця та судинах мозку, препарати усувають тахікардію та аритмію. Настойка із квіток глоду є значно ефективнішою при спазмах судин, а екстракт плодів глоду, що використовують частіше при гіпертензіях. Рідкий екстракт плодів глоду входить до складу багатокомплексного препарату Кардіовален, що використовують при вегетоневрозі, ревматичному пороці серця та стенокардіях з випадками серцевої недостатності та при порушеннях коронарного кровообігу.

Рис.22 – Глід криваво – червоний (*Crataegus monogyna*)

У народній медицині відвар з квіток глоду використовують за функціональних розладів серцевої діяльності, гіпертензіях, стенокардіях, миготливих аритміях та пароксизмальних тахікардіях, за ангіоневрозів, клімаксі, базедовій хворобі, епілепсіях, ревматизмах, гострих та хронічних гастритах, метеоризмах, діарях, диспепсіях у дітей. [30].

5.4. Рослини – гепатопротектори

Agrimonia eupatoria (**Парило звичайне**) Сировина Парила звичайного володіє антибактеріальними та антигельмінтними властивостями. Підземну частину парила зазвичай застосовують як в'яжучу, тонізуючу, діуретичну сировину. Настої, відвари, порошки з коренів рекомендується застосовувати у разі злоякісних пухлин, малярій, фурункульозах. У китайських та індійських медицинах має місце бути як препарат з

тонізуючою та гемостатичною дією, при захворюванні печінки, жовчного, нирок, за стоматитів, в тому числі при афтозному, гінгівітах, парадонтозах. Рослина виступає цінним медоносом. [32].

Chelidonium majus (**Чистотіл звичайний**) рослина з Родини макових (Papaveraceae); має місце бути російська назва, а саме: чистотел большой; народні назви, серед яких: ластовинне зілля, сіре зілля. Лікарською сировиною чистотілу виступає зібрана за фази цвітіння трава — Herba Chelidonii. Використовується настій з водою на основі трави чистотілу звичайного, що проявляє жовчогінну та бактерицидну дії, також використовують при захворюваннях печінки та часто використовують при захворюваннях жовчного. [32].

Рис.23. – Чистотіл звичайний (*Chelidonium majus*)

Настойку з чистотілу, сік та кашоподібну масу лікарської рослинної сировини застосовують при припалюванні як бородавок, так і кондилом, використовують при псоріазі, також екземі, червоному вовчку, застосовують для лікування папіломатозу гортані у маленьких дітей, для лікування пародонтозу, поліпозу товстого кишечника. [31].

Matricaria recutita (**Хамоміла лікарська**) рослина належить до родини Айстрових (Asteraceae). [45]. Російські назви рослини: ромашка лекарственная, ромашка аптечная, ромашка ободранная, хамомилла лекарственная, хамомилла ободранная; народні назви: камілка, маткова трава, роман-зілля, романець, рум'янка, рум'янок лікарський.

Рис.24. – Хамоміла лікарська (*Matricaria recutita*)

Препарати Хаммоміли сприяють секреторній діяльності травних залоз, допомагають стимулювати виділення жовчі також підвищують апетит, прибирають симптоми спазмів органів черевної порожнини, також виявляють знеболювальні, протизапальні, протиалергічну, протимікробні дії, преоміли парати зменшують утворення газів у кишечнику, також препарати посилюють потовиділення, регулюють менструальну функцію. [31].

Rosa canina, Rosa rugosa (**Шипшина**) дикорослий чагарник роду *Rosa* L. родини розових (Rosaceae). Корені шипшини містять тритерпеноїди, частка яких становить 5,2%: еглантозид; дубильні речовини; листя шипшини містить вітамін С, фенолкарбонові кислоти; квітки шипшини собачої містять

етерні олії; флавоноїди: гіперозид, астрагалін, рамноглюкозид кемпферолу; воски. [32].

Solidago canadensis (**Золотушник**) рослина роду багаторічних трав'янистих рослин, що відноситься до родини айстрових (Asteraceae). Всього відомо понад 100 видів золотушника. Походить золотушник з Північної Америки. [34].

Рис.25 – Золотушник канадський (*Solidago canadensis*)

Препарати золотушника проявляють дещо сечогінні, гіпоазотемічні, жовчогінні, в'язучі, антибактеріальні та протизапальні властивості також препарати золотушника запобігають надмірному руйнуванню капілярів людини. У народній медицині настої золотушника використовують при захворюваннях нирок, при захворюваннях сечовивідних шляхів, печінки тощо. [31]. Недозволено вживати препарати золотушника за вагітності та при гострому гломерулонефриті. Рослина є отруйною у надмірних дозах!

Tanacetum vulgare (**Пижмо звичайне**) пижмо є багаторічною трав'янистою рослиною, яку відносять до родини Айстрових (Складноцвітних). [47] Препарати виготовлені із сировини пижма посилюють жовчну секрецію, підвищують тонус м'язів кишечника, збільшують чистоту серцевих скорочень, також препарати сповільнюють ритми серця, підвищують артеріальний тиск. Протипоказано споживати пижмо у період

вагітності через те, що він може викликати приток крові до органів малого тазу, що у свою чергу може викликати процент вірогідності викидню.

5.5. Рослини з дією на ШКТ

Amaranthus retroflexus (**Амарант загнутий**) народні назви: щиреця загнута, циганка, підбурячник. Рослина є неофіційною. У народній медицині застосовують траву амаранту, також корені та насіння. Водні настої сировини амаранту використовують при колітах, кишкових коліках, запорах, у разі маткових та гемороїдальних кровотеч; а відвар з коренів амаранту використовується у разі жовтяниці; амарантова олія використовується для лікування, а також для профілактики захворювань ШКТ, серцево-судинної системи, за травматичних уражень шкіри, анемії, захворюваннях порожнини рота та горла, препарати використовують при онкологічних захворюваннях, а також інколи використовують в офтальмології, ендокринології. [31].

Cichorium intybus (**Цикорій**) Гіркі екстракти з коренів цикорію мають здатність рефлекторно збуджувати апетит, посилювати секрецію шлункового соку, посилювати перистальтику ШКТ, регулювати дефекацію.

Рис.26. – Цикорій дикий (*Cichorium intybus*)

Витяжки з надземної частини цикорію проявляють жовчогінну дію. [32].

Daucus carota (**Морква дика**) є дворічною трав'янистою жорстковолосяною рослиною з родини Селерових (Аріасеae). Зовнішньо моркву використовують у якості знеболювального, протизапального і антисептичного засобу. Коренеплоди моркви дикої застосовують у якості

сировини у промисловому виробництві каротину, олійні розчини якого використовують як примочки, компреси, емульсії при лікуванні хронічних захворювань шкіри, гнійних ранах, опіках, відмороженнях та ураженнях слизових оболонок носу і глотки. Насінини моркви дикої застосовують як засіб, який спричинює сечогінну, холеретичну, солерозчинну, вітрогінну та протиглисну властивості. Сухе ж листя моркви застосовують к чаї при геморої. [43].

Geum urbanum (Гравілат) У народній медицині яккореневища так і корені рекомендовано вживати при катарі ШКТ, особливо при такому, що супроводжується підвищенням температури тіла, при порушеннях травлення, метеоризмах, простій і кривавій діареї, дизентерії, кишковій коліці, блюванні, при захворюванні печінки і жовчного міхура, при кашлі з інтенсивним виділенням мокротиння, астмі та як засіб, що зменшує потовиділення при нічному потінні, поліпшує загальний стан організму при виснаженні. Рослина має кровоспинну дію. [45].

Peucedanum ruthenicum (Смовдь) рослина з роду багаторічників з родини Селерових (Зонтичних) — Apiaceae (Umbelliferae); російська назва це горичник.

Рис.27. – Смовдь (*Peucedanum ruthenicum*)

У народній медицині використовують настойки чи відвари з коренів смовді, які проявляють знеболювальні, потогінні, відхаркувальні властивості. Смовдь проявляє також сечогінну, жовчогінну активність, також застосовується за гіпоацидних гастритів, виразкових хвороб шлунку і дванадцятипалої кишки, порушенні обміну речовин. [41].

Rumex confertus, Rumex crispus (Щавель) рослина з роду багаторічників з родини Селерових (Зонтичних) — *Ariaceae (Umbelliferae)*; російська назва — горичник. [47]. У народній медицині використовують як настойку чи відвар з коренів щавлю, які проявляють знеболювальну, потогінну, відхаркувальну дії. Щавель проявляє також сечогінну, жовчогінну активність, застосовується за гіпоацидних гастритів, виразкових хворобах шлунку та дванадцятипалої кишки, порушенні обміну речовин.

5.6. Рослини при захворюваннях дихальної системи

Glycerhiza glabra (Солодка гола) рослина з роду трав'янистих зелених рослин сімейства Бобові (*Fabaceae*). Рослина проявляє муколітичні властивості (розріджують мокротиння) і протикашльову дії.

Inula helenium (Оман високий) багаторічник, рідше це кущ з родини Айстрових (Складноцвітих) — *Asteraceae (Compositae)*. Рід рослин нараховує понад 150 видів.

Рис.28 – Оман високий (*Inula helenium*)

Настій з рослини входить до складу комплексних препаратів. Етерна олія омани володіє антисептичною, протизапальною та протиглистною дією. У

гомеопатії використовується свіже кореневище з корінням, також при хронічному бронхіті, в гінекології використовується при дисменореї, метриті.[32].

Onopordum acanthium (Татарник) У народній медицині татарник використовується як відхаркувальний препарат, протиастматичний, протизапальний засіб, ранозагоювальний, діуретичний, протипухлинний, тонізуючий, стимулюючий ЦНС препарат.

Polygonum aviculare (Гірчак пташиний) Найдоцільніша форма застосування гірчаку пташиного це настій, що використовується в акушерсько-гінекологічній практиці як кровоспинний препарат; він тонізує м'язи матки, підвищує діурез. Застосовують настій гірчаку при туберкульозі, раніше вважали, що наявність кремнієвої кислоти сприяє зміцненню тканини легень. У народній медицині гірчак застосовують при захворюваннях ВДШ, за набряків різного походження, малярії, кахексії, гірчак має загальнозміцнювальну і тонізуючу дію при нервовому виснаженні, загальній слабкості після тяжких хвороб та слабкості в похилому віці. [34].

Sambucus nigra (Бузина чорна) Настій виготовлений із квіток бузини споживають при застудах, хронічних бронхітах, емфіземах легень, коклюші, бронхоектазі, бронхіальній астмі, грипі, ангіні, ревматизмі, фарингіті; інгаляції застосовують при риніті, гаймориті, фарингіті, хронічному тонзиліті, ларингіті; компреси та маски з настоєм застосовують за косметичних дефектів шкіри обличчя.

Рис.29. – Бузина чорна (*Sambucus nigra*)

У народній медицині настій рекомендовано застосовувати при жіночих запальних захворюваннях, клімаксі, при лікуванні туберкульозу хребта; зовнішньо рекомендовано використовувати за стоматитів, опіках, фурункулах, дерматитах, веснянках, хлоазмах, афтозних виразках. [47]. Настій бузини чорної володіє жовчогінною дією.

Tussilago farfara (Підбіл, Мати – й – мачуха) У народній медицині, настій листя, виготовлений з підбілу п'ють при гарячці, катарах шлунка, і сечового міхура, при запальних процесах у нирках, водянці, загальній слабкості організму та як гіркоту для збудження апетиту й поліпшення травлення при хронічних ентероколітах. Сирий необроблений сік підбілу має жовчогінну і потогінну дію; сік рекомендовано пити при туберкульозі легень і скрофульозі. Зовнішньо рослину використовують як протизапальний і ранозагоювальний засіб. [33].

Рис.30.- Мати – й – мачуха (*Tussilago farfara*)

5.7. Рослини антимікробної дії

Helichrysum arenarium (Цмин пісковий) У великих концентраціях цмин пісковий погіршує функції серця та нирок, також призводить до появи ракових пухлин печінки, а саме в дуоденальній її ділянці.

Salix acutifolia (Верба гостролиста) Відвари з кори верби застосовують як ополіскувач при запаленнях слизових оболонок та для отримання саліцину.

Alnus glutinosa (Вільха клейка) У науковій медицині супліддя використовують як відвари, настойки при гострих та хронічних ентеритах і колітах, дизентерії, застудних захворюваннях, кашлі та подагрі, для полоскання горла, ротової порожнини, для зміцнення ясен, як потогінний засіб у вигляді чаю. Листя застосовують при захворюваннях ВДШ і травного тракту, а також при ревматизмі та подагрі. Відвари з листя застосовують при раку молочної залози, підшлункової залози, дванадцятипалої кишки, травного тракту, прямої кишки, горла, язика, матки та ін. [36].

Centaurea cyanus (Волошка синя) Лікарський препара це настій з волошки, який має сечогінні, потогінні, жарознижувальні, жовчогінні, протизапальні, антимікробні, дещо проносні, протигарячкові, знеболювальні, ранозагоювальні дії. Препарати усувають спазм гладких м'язів внутрішніх органів, збуджують апетит і поліпшують травлення, входять до складу сечогінних зборів.

Рис.31.- Волошка синя (*Centaurea cyanus*)

Застосовують препарати перорально при застудах, кашлі, набряках ниркового і серцевого походження, запаленні сечового міхура і нирок, для поліпшення травлення, при запорах, болю у шлунку, серцебитті. Використовують настої як примочки при захворюваннях очей, а саме: курячій сліпоті, кон'юнктивіті, блефариті, слабкості зору. [30].

5.8. Рослини із седативним ефектом

***Conium maculatum* (Болиголов плямистий)** Всі частини болиголову мають дещо неприємний запах, схожий на мишачий, що спричиняється леткими алкалоїдами. В Україні застосування в медицині болиголову є забороненим, але болиголов є офіційним у багатьох країнах світу.

Рис.32. – Болиголов плямистий (*Conium maculatum*)

У народній медицині настойка і сік використовуються перорально (має знеболювальні, седативні, протиастматичні, протисудомні, протиракові дії); при шлунково-кишкових коліках, анурії, анемії, дисменореї, полюціях, сифілісі; зовнішньо як примочки використовують при ревматизмах, подаграх а ін. [47]. У гомеопатії застосовується есенція свіжої зеленої трави, що входить до складу комплексних препаратів, у тому числі ін'єкційних.

***Humulus lupulus* (Хміль звичайний)** Лікарською сировиною є висушені, в основному цілі жіночі суцвіття — *Lupuli flos*. Сировина є складом седативних зборів. Екстракти виступають компонентами комплексних препаратів, що спричиняють спазмолітичну та сечогінну дію, використовуються при лікуванні нирковокам'яної хвороби. [36].

5.9. Рослини при захворюваннях сечостатевої системи

***Sorbus aucuparia* (Горобина звичайна)** Лікарською сировиною горобини виступають плоди — *Fructus Sorbi*. Плоди горобини застосовують при захворюваннях, які супроводжуються вітамінною недостатністю. Плоди входять до складу вітамінного збору №2 (плоди шипшини і горобини 1:1), у свіжому вигляді використовується як сировина для сиропу Фламікара.

Рис.33. – Горобина звичайна (*Sorbus aucuparia*)

У народній медицині застосовують при утворенні каменів у нирках і сечових шляхах (сечогінна дія), при хворобах печінки і жовчного міхура (жовчогінна дія), при хронічному запорі (проносна дія), при маткових кровотечах (кровоспинна дія). Настій, відвар або сік плодів вживають також при захворюваннях ШКТ, цукровому діабеті, атеросклерозі і гіпертонічній хворобі. [27].

***Viburnum opulus* (Калина звичайна)** Лікарською сировиною калини звичайної є плоди та кора — *Fructus Viburni*, *Cortex Viburni*. У народній медицині застосовують також гілки, листя, квітки, насіння калини.

Рис.34. - Калина звичайна (*Viburnum opulus*)

Відвар та настій з квіток виявляють відхаркувальний, потогінний ефект при респіраторних інфекціях; в'яжучий — при діареї; зовнішньо використовують при туберкульозі шкіри, діатезі, екземі; відвар з насіння — при диспепсії. [41].

ВИСНОВКИ

1. Старовинні парки заслуговують особливої уваги у дослідженнях через свою природоохоронну цінність, адже на їх території зростають види рослин, які занесені Червоної книги України та Червоного списку Херсонської області.

2. Систематична структура наведена в роботі, відповідає принципам О.І.Толмачова, який під систематичною структурою розумів розподіл видів між систематичними категоріями вищого рангу (Толмачов, 1974, 1986). Рослини, що зростають на території старовинних забутих парків Херсонщини належать до 41 роду, 16 родин, 2 класів, 1 відділу. Провідне місце займає родина Asteraceae, відсоток якої складає 75%.

3. Найбільша кількість серед біоморфи припадає на трав'янисті рослини (68,755), серед яких домінують багаторічники (77%). На другому місці – дерева (16,6%). Відсоток чагариків та чагарничків взагалі є незначним. Загалом відсоткове відношення відповідає степовій флорі. За типом вегетації всі рослини літньо – зелені, переважна кількість має стрижневу ситему (91,6 %) , лише два види мають мичкувату систему (4,1%) , і два види не мають кореня (4,1%). За типом надземних пагонів домінують безрозеткові форми життя (75%), розеткові на другому місці (14,5%), найменше напіврозеткових(10,4%).

4. Флора старовинних парків Херсонщини представлена в більшій кількості геліофітами (48% від світлових екоморф), мезотермофітами (83% від термоморф) та ксеромезофітами (54% від вологих екоморф). Загалом флора лікарських рослин старовинних забутих парків різноманітна, збагачена видами, які різняться як за основною біоморфою, так і за пристосованістю до того чи іншого екологічного фактору. На території парків зростають і дерева (*Populus alba*, *Pyrus communis*, *Fraxinus excelsior*), і чагариники (*Crataegus monogyna*), чагарнички (*Rubus caesius*), величезна кількість трав'янистих рослин (*Cichorium intybus*, *Matricaria recutita*, *Plantago arenaria*, *Potentilla*

recta, *Vicia villosa*). Такий розподіл свідчить про багату лікарську флору старовинних парків Херсонщини, і є важливим аргументом для збереження та захисту видів від знищення, задля зберігання біорізноманітності та важливої сировини, а, якщо вона якісна, то її цінність зростає вдвічі.

5. Лікарські рослини можна, без перебільшення, назвати цінними об'єктами, бо вони є одним з основних джерел лікувальних і профілактичних засобів сучасної медицини. Препарати рослинного походження характеризуються відносно незначною токсичністю і мінімальним алергічним впливом. Потреба в них щорічно зростає, тому збільшується асортимент лікарських рослин, які культивуються.

6. Розробивши ефективні методи для інтродуції лікарських рослин, можна не тільки постійно отримувати цінну сировину, ефективні та дешеві ліки, а й вберегти деякі види від остаточного знищення та антропопресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атлас почв України. Київ: Вид-во Урожай, 1977. 159 с
2. Національна доповідь про стан родючості ґрунтів України. За ред. С.А. Балюка, В.В. Медведєва, О.Г. Тараріко, В.О. Грекова, А.Д. Балаєва, 2010. 112 с.
3. Бойко М.Ф., Подгайний М.М. Червоний список Херсонської області. Херсон: Айлант, 1998. 33 с.
4. Херсон. Путеводитель .Белоусова Е.М., Каган М.Л., Кулик М.П., и др. Симферополь: Из-во Таврия, 1977. 96 с.
5. Херсон. Путеводитель. Белоусова Е., Костикова Г., ракович В.Ф. и др. Симферополь: Из-во Таврия, 1988. 128 с.
6. Природа Херсонської області. Фізико-географічний нарис. (Відп. ред. М.Ф. Бойко). Київ: Фітосоціоцентр, 1998. 120 с
7. Почвы УССР / Вернандер Н.Б., Годлин М.М., Самбур Г.И., Скорина С.А.. Киев-Харьков: Изд-во Госсельхозиздат УССР, 1952. 932 с.
8. Визначник рослин України. К.: Урожай, 1965. 875 с.
9. Гончарова Т. А. Энциклопедия лекарственных растений. Т. А.Гончарова. М.: Дом МСП, 1997.
10. Горбань А.Т., Горлачева С.С., Кривуненко В.П. Лекарственные растения: вековой опыт изучения и возделывания. Полтава, 2004.
11. Гордиенко И.И. Олешковские пески и биогеоценологические связи в процессе их зарастания. Київ: Наук. думка, 1969. 186 с.
12. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник. Відп. ред. А.М. Гродзінський. К., 1992.
13. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник. [за ред. А. М. Гродзінського]. К.: Гол. ред. УРЕ ім. М. П. Бажана, 1990. 543 с.
14. Червона книга України. Рослинний світ. [за ред. Я. П. Дідуха]. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.

15. История городов и сел Украинской ССР. Херсонская область. К. Изд-во Укр. энцикл., 1983. 482 с.
16. Ковальов В. М. Фармакогнозія з основами біохімії рослин / В. М. Ковальов, О. І. Павлій, Т. І. Ісакова. Харків: Прапор, 2000. 703 с.
17. Кучерявий В.П. Екологія. Львів: Світ, 2001. 500 с
18. Все о лекарственных растениях / [сост. М. Ф. Мамонтова, Н. Г. Мамонтов, Е. Н. Талейко]. Хмельницкий: Поділля, 1992. 367 с.
19. Мамчур Ф. І. Лікування сечокам'яної хвороби травами / Ф. І. Мамчур. К.: Здоров'я, 1974. 80 с.
20. Маркевич С. С. Рослинні багатства Українських Карпат / С. С. Маркевич, В. І. Чопик. К.: Наукова думка, 1960. 66 с.
21. Медведев В.В. Моніторинг почв України. Концепція, предварительные результаты, задачи. Харьков: Антиква, 2002. 428с.
22. Медведев В.В. Стан родючості ґрунтів України та прогноз його змін за умов сучасного землеробства / В.В. Медведев, С.Ю. Булигін, 2001. 100 с.
23. Мінарченко В. М. . Лікарські рослини України // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016.
24. Мінарченко В.М., Тимченко І.А. Атлас лікарських рослин України. К., 2002.
25. Мінарченко В. М. Лікарські судинні рослини України (медичне та ресурсне значення) / В. М. Мінарченко. К.: Фітосоціоцентр, 2005. 324 с.
26. Мінарченко В. М. Атлас лікарських рослин України (хорологія, ресурси та охорона) К.: Фітосоціоцентр, 2002. 172 с. 29.
27. Мінарченко В. М. Лікарські судинні рослини України (медичне та ресурсне значення) / В. М. Мінарченко. К.: Фітосоціоцентр, 2005. 324 с.
28. Мінарченко В. М. Ресурсознавство. Лікарські рослини : навчально-методичний посібник К.: Фітосоціоцентр, 2004. 71 с.

29. Мойсієнко І.І. До питання про роль річок в інвазії адвентивних рослин в урбанізованому середовищі // Промислова ботаніка: стан та перспективи розвитку: Матеріали конференції (Донецьк, 1998). Донецьк, 1998. С. 52-53.
30. Мякушко Т. Я. Определитель лекарственных растений Украины. Т. Я. Мякушко, Т. В. Зинченко. К.: Наук. думка, 1982. 124 с.
31. Носаль М. А. Лікарські рослини і способи їх застосування в народі / М. А. Носаль, І. М. Носаль. К.: Держ.мед.вид-во УРСР, 1958. 258 с.
32. Обухов А. Н. Лекарственные растения, сырьё и препараты / А. Н.Обухов. Краснодар: Кн. изд-во, 1962. 298 с.
33. Осетров В. Д. Альтернативная фитотерапия / В. Д. Осетров. К.: Наук.думка, 1993. 223 с.
34. Охримович В. Н. Оценка запасов лекарственных растений Каминь-Каширского лесхозага Волынской области / В. Н. Охримович // Биолого-экологические особенности интродуцированных растений. К.: Наук.думка, 1985. С. 65. 71
35. Пачоский И.К. Дикорастущие злаки Херсонской губернии. Херсон, 1913. 156 с.
36. Попов А. П. Лекарственные растения в народной медицине / А. П. Попов. К.: Здоров'я, 1967. 316 с.
37. Рубежняк І.Г. Порівняльна оцінка нормативів забруднення ґрунтів важкими металами в Україні та країнах ЄС / І.Г. Рубежняк // Науковий Вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2016. №234. 228с.
38. Товстуха Є. С. Фітотерапія / Є. С. Товстуха. К.: Здоров'я, 1991. 304 с.
39. Толмачев А.В. Введение в географию растений.- Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1974. 244 с
40. Универсальная энциклопедия лекарственных растений [сост. И. Путьрский, В Прохоров]. Минск: Книжный дом; Москва: Махаон, 2000. 656 с

41. Харченко М. С. Лікарські рослини і їх застосування / М. С. Харченко, А. М. Карамишев, В. І. Сила, Л. Й. Володарський. К.: Здоров'я, 1981. 231 с.
42. Ходосовцев О.Є. Лишайники півдня степової зони України: дисерт. ... канд. біол. наук: 03. 00. 05. Херсон, 1998. 216 с
43. Ходосовцев О.Є., Мойсієнко І.І., Бойко М.Ф., Кунц Б., Мельник Р.П., Загороднюк Н.В., Дармостук В.В., Захарова М.Я., Клименко В.М., Дайнеко П.М., Малюга Н. Г. Старовинні забуті парки Херсонщини. Херсон: Видавничий Дім «Гельветика», 2019. 300 с.
44. Червона книга України. Рослинний світ. / [за ред. Я. П. Дідуха]. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.
45. Чиков П. С. Атлас ареалов и ресурсов лекарственных растений СССР / П. С.Чиков. М.: Картография, 1983. 340 с.
46. Чопик В. И. Дикорастущие полезные растения Украины. Справочник / В. И. Чопик, Л. Г. Дудченко, А. Н. Краснова. К.: Наук.думка, 1983. 398 с.
47. Энциклопедический словарь лекарственных растений и продуктов животного происхождения / Под ред. Г.П. Яковлева и К.Ф. Блиновой. СПб, 2002.
48. Bańkowski E. Pożyteczne chwasty / E. Bańkowski, J. Serwatka. Warszawa: Państwowy zakład wydawnictw lekarskich, 1977. 143 s.
49. Pilát A. Kapesni atlas rostlin / A. Pilát. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. 255 s.
50. Zlatník A. Květiny a hory / A. Zlatník, L. Kalinová. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. 191 s.

